

R O M Â N I A
ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept

Decizia nr. 3/2020 Dosar nr. 1412/1/2019

Pronunțată în ședință publică astăzi, 20 ianuarie 2020

Publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 138 din 21/02/2020

Daniel Grădinaru - președintele Secției penale a Înaltei Curți de Casație și Justiție - președintele completului

Andrei Claudiu Rus - judecător la Secția penală

Ioana Alina Ilie - judecător la Secția penală

Ionuț Mihai Matei - judecător la Secția penală

Rodica Aida Popa - judecător la Secția penală

Leontina Șerban - judecător la Secția penală

Francisca Maria Vasile - judecător la Secția penală

Oana Burnel - judecător la Secția penală

Rodica Cosma - judecător la Secția penală

Pe rol, pronunțarea asupra sesizării formulate de Curtea de Apel Iași - Secția penală și pentru cauze cu minori în Dosarul nr. 5.916/99/2016, prin care se solicită Înaltei Curți de Casație și Justiție dezlegarea următoarei chestiuni de drept:

"În cazul infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, comisă în modalitatea alternativă a folosirii sau prezentării cu rea-credință de documente false, în condițiile în care documentele respective sunt înscrisuri sub semnătură privată, este o infracțiune complexă, ce absoarbe în conținutul său infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată, atunci când aceasta este săvârșită (în forma autoratului sau a instigării) de aceeași persoană care folosește aceste înscrisuri și obține ulterior, pe nedrept, fonduri din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei sau cele două infracțiuni își păstrează autonomia, existând un concurs real de infracțiuni între infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată și infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție."

Dezbaterile au avut loc în ședința din data de 24 septembrie 2019, fiind consemnate în încheierea de ședință de la aceeași dată, care face parte integrantă din prezenta decizie, când Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, având nevoie de timp pentru a delibera, a stabilit termen de pronunțare la data de 10 octombrie 2019 și, ulterior, în aceeași compunere, a amânat pronunțarea la data de 13 noiembrie 2019, iar apoi, la data de 20 ianuarie 2020, când a decis următoarele:

ÎNALTA CURTE,

asupra chestiunii de drept cu care a fost sesizată, constată următoarele:

I. Titularul și obiectul sesizării

Prin Încheierea de ședință din data de 7 mai 2019, pronunțată în Dosarul nr. 5.916/99/2016, Curtea de Apel Iași - Secția penală și pentru cauze cu minori, în baza art. 475 din Codul de procedură penală, a sesizat Înalta Curte de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile

pentru dezlegarea următoarei chestiuni de drept:

"În cazul infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, comisă în modalitatea alternativă a folosirii sau prezentării cu rea-credință de documente false, în condițiile în care documentele respective sunt înscrisuri sub semnătură privată, este o infracțiune complexă, ce absoarbe în conținutul său infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată, atunci când aceasta este săvârșită (în forma autoratului sau a instigării) de aceeași persoană care folosește aceste înscrisuri și obține ulterior, pe nedrept, fonduri din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei sau cele două infracțiuni își păstrează autonomia, existând un concurs real de infracțiuni între infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată și infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție."

II. Expunerea succintă a cauzei

Curtea de Apel Iași - Secția penală și pentru cauze cu minori este investită, în ultimul grad de jurisdicție, cu soluționarea apelurilor declarate de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție - Direcția Națională Anticorupție, Serviciul Teritorial Iași și de inculpații L. E. și S.C. T. N. 2005 - S.R.L. Iași împotriva Sentinței penale nr. 924 din data de 7 septembrie 2018, pronunțată de Tribunalul Iași - Secția penală în Dosarul nr. 5.916/99/2016.

Prin sentința penală menționată s-au hotărât, printre altele, următoarele:

S-a respins cererea inculpaților L. E. și S.C. T. N. 2005 - S.R.L. Iași de constatare a absorbției infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată, prevăzută de art. 322 din Codul penal, în conținutul constitutiv al infracțiunii de folosirea sau prezentarea cu rea-credință de documente ori declarații false, inexacte sau incomplete, dacă fapta are ca rezultat obținerea pe nedrept de fonduri din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei, prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție.

1. În temeiul art. 386 alin. (1) din Codul de procedură penală s-a schimbat încadrarea juridică a faptelor comise de inculpatul L.E., din infracțiunile de fals în înscrisuri sub semnătură privată, prevăzută de art. 322 din Codul penal, cu aplicarea art. 35 alin. (1) din Codul penal și instigare la fals în înscrisuri sub semnătură privată, prevăzută de art. 47 din Codul penal raportat la art. 322 din Codul penal, într-o singură infracțiune de fals în înscrisuri sub semnătură privată, în formă continuată, prevăzută de art. 322 alin. (1) din Codul penal, cu aplicarea art. 35 alin. (1) din Codul penal.

În aplicarea art. 5 din Codul penal:

În baza art. 322 alin. (1) din Codul penal, cu aplicarea art. 35 alin. (1) din Codul penal, s-a dispus condamnarea inculpatului L.E. la pedeapsa principală de 1 (un) an închisoare, pedeapsa complementară a interzicerii exercitării drepturilor prevăzute de art. 66 alin. (1) lit. a) și b) din Codul penal, pe o perioadă de 2 ani, și pedeapsa accesorie constând în interzicerea exercitării drepturilor prevăzute de art. 66 alin. (1) lit. a) și b) din Codul penal, pe durata și în condițiile prevăzute de art. 65 din Codul penal, pentru comiterea infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată în formă continuată.

În baza art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 s-a dispus condamnarea inculpatului L.E. la pedeapsa principală de 2 (doi) ani și 6 (șase) luni închisoare, pedeapsa complementară a interzicerii exercitării drepturilor prevăzute de art. 66 alin. (1) lit. a) și b) din Codul penal, pe o perioadă de 4 ani, și pedeapsa accesorie constând în interzicerea exercitării drepturilor prevăzute de art. 66 alin. (1) lit. a) și b) din Codul penal, pe durata și în condițiile prevăzute de art. 65 din Codul penal, pentru comiterea infracțiunii de folosirea sau prezentarea cu rea-credință de documente ori declarații false, inexacte sau incomplete, dacă fapta are ca rezultat obținerea pe nedrept de fonduri din bugetul

general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei.

În baza art. 38 alin. (1) din Codul penal, art. 39 alin. (1) lit. b) din Codul penal, s-a aplicat inculpatului L.E. pedeapsa principală cea mai grea, de 2 (doi) ani și 6 (șase) luni închisoare, la care a fost adăugat un spor de 4 luni închisoare, pedeapsa principală finală de executat fiind de 2 (doi) ani și 10 (zece) luni închisoare.

În baza art. 45 alin. (3) lit. a) din Codul penal s-a aplicat inculpatului pedeapsa complementară cea mai grea, respectiv cea a interzicerii exercitării drepturilor prevăzute de art. 66 alin. (1) lit. a) și b) din Codul penal, pe o perioadă de 4 ani.

În baza art. 45 alin. (5) din Codul penal raportat la art. 45 alin. (3) lit. a) din Codul penal, s-a aplicat inculpatului pedeapsa accesorie a interzicerii exercitării drepturilor prevăzute de art. 66 alin. (1) lit. a) și b) din Codul penal, dispunându-se că aceasta se va executa până la executarea sau considerarea ca executată a pedepsei principale.

În baza art. 91 din Codul penal s-a dispus suspendarea sub supraveghere a executării pedepsei principale aplicate inculpatului L.E. pe o durată de 3 ani, ce constituie termenul de supraveghere prevăzut de art. 92 din Codul penal.

În baza art. 92 alin. (3) din Codul penal raportat la art. 93 din Codul penal, s-a dispus ca, pe durata termenului de supraveghere, inculpatul să respecte următoarele măsuri de supraveghere: să se prezinte la Serviciul de Probațiune de pe lângă Tribunalul Iași la datele fixate de acesta; să primească vizitele consilierului de probațiune desemnat cu supravegherea sa; să comunice schimbarea locului de muncă; să comunice informații și documente de natură a permite controlul mijloacelor sale de existență.

În baza art. 93 alin. (2) din Codul penal, s-a dispus ca inculpatul să frecventeze un program de reintegrare socială derulat de serviciul de probațiune sau organizat în colaborare cu instituții din comunitate.

În baza art. 93 alin. (3) din Codul penal, s-a impus inculpatului ca, pe durata termenului de supraveghere, să presteze o muncă neremunerată în folosul comunității, pe o perioadă de 60 de zile, câte 2 ore pe zi, cu excepția zilelor de duminică și a zilelor declarate, potrivit legii, sărbători legale, în cadrul Direcției de Asistență Socială Iași - Cantina de Ajutor Social sau Centrul Social de Urgență pentru Recuperare și Integrare C.A. Rosetti, județul Iași.

S-a atras atenția inculpatului asupra prevederilor art. 96 din Codul penal referitoare la revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere.

2. În temeiul art. 386 alin. (1) din Codul de procedură penală s-a schimbat încadrarea juridică a faptelor comise de inculpata persoană juridică S.C. T. N. 2005 - S.R.L. Iași, din infracțiunile de fals în înscrisuri sub semnătură privată, prevăzută de art. 322 din Codul penal cu aplicarea art. 35 alin. (1) din Codul penal și instigare la fals în înscrisuri sub semnătură privată, prevăzută de art. 47 din Codul penal raportat la art. 322 din Codul penal, într-o singură infracțiune de fals în înscrisuri sub semnătură privată, în formă continuată, prevăzută de art. 322 alin. (1) din Codul penal, cu aplicarea art. 35 alin. (1) din Codul penal.

În aplicarea art. 5 din Codul penal:

În baza art. 322 alin. (1) din Codul penal, cu aplicarea art. 35 alin. (1) din Codul penal, s-a dispus condamnarea inculpatei persoană juridică S.C. T. N. 2005 - S.R.L. Iași la pedeapsa principală de 30.000 lei (100 zile amendă x 300 lei/zi) și la pedeapsa complementară a interzicerii de a participa la procedurile de achiziții publice, prevăzută de art. 136 alin. (3) lit. d) din Codul penal, pe o durată de 2 ani, pentru comiterea infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată în formă continuată.

În baza art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, s-a dispus condamnarea inculpatei persoană juridică S.C. T. N. 2005 - S.R.L. Iași la pedeapsa principală de 60.000 lei (200 zile amendă x 300

lei/zi) și la pedeapsa complementară a interzicerii de a participa la procedurile de achiziții publice, prevăzută de art. 136 alin. (3) lit. d) din Codul penal, pe o durată de 3 ani, pentru comiterea infracțiunii de folosirea sau prezentarea cu rea-credință de documente ori declarații false, inexacte sau incomplete, dacă fapta are ca rezultat obținerea pe nedrept de fonduri din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei.

În baza art. 38 alin. (1) din Codul penal, art. 39 alin. (1) lit. c) din Codul penal, s-a aplicat inculpatei persoană juridică S.C. T.N. 2005 - S.R.L. Iași pedeapsa principală cea mai grea, respectiv cea a amenzii în cuantum de 60.000 lei, la care a fost adăugat un spor de 10.000 lei, pedeapsa principală finală de executat fiind de 70.000 lei amendă penală.

În baza art. 45 alin. (3) lit. a) din Codul penal s-a aplicat inculpatei persoană juridică pedeapsa complementară cea mai grea, respectiv cea a interzicerii de a participa la procedurile de achiziții publice, prevăzută de art. 136 alin. (3) lit. d) din Codul penal, pe o durată de 3 ani.

În fapt, s-a reținut că inculpatul L.E., în nume propriu și ca reprezentant legal al S.C. T. N. 2005 - S.R.L. Iași, urmărind obținerea fără drept a finanțării europene în cadrul proiectului intitulat "Achiziție instalație de foraj și echipamente specifice forajului pentru realizarea de minipiloți și puțuri de adâncime", a prezentat Agenției de Dezvoltare Regională Nord-Est, în cadrul implementării proiectului, cu rea-credință, mai multe documente false, inducând în eroare pe reprezentanții acesteia cu privire la derularea unei proceduri de achiziție conforme anexei nr. VI la contractul de finanțare, în scopul încheierii nejustificate a actului adițional pentru prelungirea perioadei de implementare de la 12 luni la 18 luni și pentru obținerea dreptului necuvenit de a depune cererea de rambursare aferentă proiectului. Totodată, a prezentat documente false care atestau implementarea proiectului în termenul contractual, obținând astfel, fără drept, la data de 18 martie 2013, finanțarea nerambursabilă în cuantum de 836.458,20 lei.

S-a mai reținut că inculpatul L. E., în nume propriu și ca reprezentant legal al S.C. T. N. 2005 - S.R.L. Iași, în baza unei rezoluții infracționale unice, prealabile, în vederea obținerii fără drept a finanțării europene în cadrul proiectului intitulat "Achiziție instalație de foraj și echipamente specifice forajului pentru realizarea de minipiloți și puțuri de adâncime", a falsificat și a utilizat la Agenția de Dezvoltare Regională Nord-Est un număr de nouă înscrisuri sub semnătură privată și, totodată, le-a determinat, cu intenție directă, pe numitele O. A. și A. A. să falsifice raportul procedurii de atribuire, înregistrat cu nr. 6 din 2 noiembrie 2012, în care acestea au atestat, în mod nereal, prin semnarea actului care fusese întocmit în prealabil, că au analizat oferta depusă de S.C. H. - S.R.L. Italia și că aceasta întrunește toate cerințele, atribuind contractul acestei companii. Totodată, le-a determinat să îi înmâneze acest înscris, în vederea atestării respectării procedurii de achiziție a utilajului.

Instanța de fond a respins solicitarea inculpaților de constatare a absorbției infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată, prevăzută de art. 322 din Codul penal, în conținutul constitutiv al infracțiunii de folosirea sau prezentarea cu rea-credință de documente ori declarații false, inexacte sau incomplete, dacă fapta are ca rezultat obținerea pe nedrept de fonduri din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei, prevăzută de art. 181 alin. (1) din Legea nr. 78/2000, cu argumentarea că, elementul material al celor două infracțiuni fiind distinct, nu este îndeplinită legătura de condiționare dintre acestea.

Sub același aspect a reținut că, în măsura în care legiuitorul ar fi urmărit absorbția celor două infracțiuni, ar fi inserat în conținutul normei de incriminare cuprinse în art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 mențiunea "falsificarea, folosirea sau prezentarea . . .".

Împotriva acestei sentințe au declarat apel Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție - Direcția Națională Anticorupție, Serviciul Teritorial Iași și inculpații L.E. și S.C. T. N. 2005 - S.R.L. Iași.

În apel, la termenul din data de 18 martie 2019, din oficiu, Curtea de Apel Iași a pus în discuție oportunitatea sesizării Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri

prealabile prin care să se statueze asupra problemei de drept ce face obiectul prezentului dosar.

Dezbaterile asupra acestei chestiuni au avut loc la termenul din 15 aprilie 2019, când instanța, în temeiul art. 391 alin. (1) din Codul procedură penală, a amânat pronunțarea la data de 23 aprilie 2019, iar ulterior, la data de 7 mai 2019.

Prin Încheierea din data de 7 mai 2019, Curtea de Apel Iași a constatat îndeplinite toate cerințele de admisibilitate prevăzute de art. 475 din Codul de procedură penală și, ca urmare, a dispus sesizarea instanței supreme.

III. Punctul de vedere al completului care a dispus sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție

Instanța de trimitere a opinat că sunt posibile două interpretări ale textelor de lege relevante, respectiv:

I. Într-o primă opinie, a arătat că, în cazul infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, comisă în modalitatea alternativă a folosirii sau prezentării cu rea-credință de documente false, în condițiile în care documentele respective sunt înscrisuri sub semnătură privată, când aceasta este săvârșită (în forma autoratului sau a instigării) de aceeași persoană care folosește aceste înscrisuri și obține ulterior, pe nedrept, fonduri din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei, există un concurs real cu conexitate etiologică între infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată, prevăzută de art. 322 din Codul penal, și infracțiunea prevăzută de art. 181 alin. (1) din Legea nr. 78/2000.

În această ipoteză, activitatea de întocmire în fals a unor înscrisuri sub semnătură privată, indiferent de cine este întreprinsă, reprezintă infracțiunea mijloc, iar infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 este infracțiunea scop.

Un argument în acest sens este faptul că relațiile sociale ocrotite prin cele două categorii de infracțiuni sunt distincte, fiind vorba, pe de o parte, de cele care ocrotesc buna desfășurare a activităților ce vizează obținerea de sume din bugetul Uniunii Europene, iar, pe de altă parte, de cele privind încrederea publică în valoarea probantă a înscrisurilor sub semnătură privată.

Conform acestei opinii, prin incriminarea infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 se sancționează o formă particulară a uzului de fals, constând în folosirea unor documente falsificate în vederea realizării scopului menționat în cadrul normei de incriminare, însă activitatea de falsificare, chiar dacă vizează un înscris sub semnătură privată, este una exterioară conținutului propriu-zis al infracțiunii scop. Ca urmare, reținerea absorbției activității de falsificare în cadrul infracțiunii-scop ar echivala cu lăsarea nesancționată a unei activități ilicite, sancționabilă penal.

Pe de altă parte, potrivit doctrinei, pentru a fi în prezența unei infracțiuni complexe - varianta tip este necesar a se constata că în conținutul acesteia se regăsesc toate elementele constitutive ale infracțiunii absorbite și că absorbția are un caracter necesar, în sensul că infracțiunea absorbantă nu poate fi comisă în lipsa săvârșirii infracțiunii absorbite. Or, în ipoteza speței, elementul material al infracțiunii prevăzute de art. 18¹ din Legea nr. 78/2000 poate fi realizat în mod abstract și fără executarea, de către autor, a acțiunii de falsificare a înscrisului sub semnătură privată.

II. Într-o a doua opinie, a arătat că, pornind de la faptul că, potrivit definiției legale, infracțiunea prevăzută de art. 322 din Codul penal presupune cu necesitate ca făptuitorul să folosească înscrisul falsificat sau să îl încredințeze altei persoane spre folosire, în ipoteza în care aceeași persoană falsifică un înscris sub semnătură privată (sau instigă la falsificarea unui astfel de înscris), pe care tot ea îl folosește ulterior, în vederea producerii unei consecințe juridice, aceasta va răspunde, în calitate de autor sau instigator, doar pentru comiterea infracțiunii de fals material în înscrisuri sub semnătură privată, uzul de fals fiind în mod necesar absorbit în cadrul acesteia. Un argument important în acest sens este faptul că acțiunea de falsificare a unui înscris sub semnătură privată, în sine, reprezintă o operațiune nesancționabilă penal, activitatea infracțională autonomizându-se doar în condițiile folosirii respectivului înscris sau încredințării acestuia unei alte persoane, spre folosire.

A mai reținut că ceea ce caracterizează infracțiunea incriminată de dispozițiile art. 18¹ din Legea nr. 78/2000, atunci când aceasta se săvârșește în varianta alternativă a folosirii unor înscrisuri false, este caracterul său complex, fiind indiscutabil că, în varianta prezentată, fac obiectul protecției penale atât relațiile sociale care vizează buna gestionare a fondurilor europene, astfel încât acestea să fie obținute cu respectarea strictă a condițiilor legale, prin evitarea fraudei, cât și, în subsidiar, relațiile sociale care privesc încrederea în conținutul real al înscrisurilor folosite în cadrul procedurii. Este sancționat astfel, în subsidiar, tocmai uzul de fals, într-o incriminare specială, particularizată prin scopul special urmărit de către făptuitor.

Or, infracțiunea prevăzută de art. 18¹ din Legea nr. 78/2000, sancționând în mod expres tocmai uzul de fals, activitatea anterioară a aceleiași persoane (de falsificare a unui înscris sub semnătură privată, indiferent de calitatea în care acționează: autor, instigator sau complice) nu poate avea o valență infracțională proprie și distinctă, tocmai din considerentul că, în ipoteza dată, aceasta se produce exclusiv la momentul și prin folosirea înscrisului falsificat, acțiune ce este în mod natural și necesar integrată conținutului constitutiv al infracțiunii de referință.

IV. Punctele de vedere exprimate de către curțile de apel și instanțele judecătorești arondate

În conformitate cu dispozițiile art. 476 alin. (10) din Codul de procedură penală cu referire la art. 473 alin. (5) din Codul de procedură penală, s-a solicitat punctul de vedere al instanțelor judecătorești asupra chestiunii de drept supuse dezlegării.

În urma consultării instanțelor de judecată, s-a evidențiat o primă opinie, potrivit căreia infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, săvârșită în modalitatea alternativă a folosirii sau prezentării cu rea-credință de documente false, constând în înscrisuri sub semnătură privată, este o infracțiune complexă, ce absoarbe în conținutul său infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată prevăzută de art. 322 alin. (1) din Codul penal, atunci când aceasta din urmă a fost săvârșită (în forma autoratului sau instigării) de aceeași persoană care folosește aceste înscrisuri și obține ulterior, pe nedrept, fonduri din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei.

În acest sens au opinat curțile de apel: Galați, Brașov, București - Secția I penală, București - Secția a II-a penală (în opinie minoritară), Oradea, Suceava, Iași și Craiova; tribunalele: Brașov, Covasna, Bistrița-Năsăud, Sălaj, Mureș, București - Secția I penală, Bacău, Vaslui (în majoritate) și Caraș-Severin și judecătoriile: Baia Mare, Reghin, Bacău, Moinești și Iași.

În argumentarea acestei opinii s-a arătat în esență că, întrucât, potrivit art. 322 din Codul penal, falsificarea unui înscris sub semnătură privată are semnificație infracțională doar în cazul folosirii înscrisului falsificat, atunci când această faptă este săvârșită, în forma autoratului sau instigării, de către aceeași persoană care folosește înscrisul în vederea obținerii, pe nedrept, de fonduri din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta, ea este absorbită în conținutul infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000.

Ca urmare, fapta prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 este o infracțiune complexă, prin care se asigură protecția penală atât a relațiilor sociale care vizează buna gestionare a fondurilor Uniunii Europene, astfel încât acestea să fie obținute cu respectarea strictă a condițiilor legale, cât și, în subsidiar, a relațiilor sociale vizând încrederea în conținutul înscrisurilor folosite în cadrul procedurii de atribuire a fondurilor.

Fără a-și exprima opinia cu privire la chestiunea de drept supusă dezlegării, Curtea de Apel Bacău și Tribunalul Constanța au comunicat că practica proprie și a instanțelor arondate asupra acesteia este în sensul existenței unei infracțiuni complexe.

Într-o a doua opinie, s-a apreciat că în cazul infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, săvârșită în modalitatea alternativă a folosirii sau prezentării cu rea-credință de documente false constând în înscrisuri sub semnătură privată, există un concurs real cu conexitate etiologică

între infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată prevăzută de art. 322 alin. (1) din Codul penal și infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000.

În acest sens au comunicat puncte de vedere curțile de apel: Pitești, București - Secția a II-penală (în opinie majoritară), Timișoara (în majoritate), Constanța și Alba Iulia; tribunalele: Ialomița, Teleorman și Vaslui (în opinie minoritară) și Judecătoria Onești.

În argumentarea opiniei exprimate s-a susținut, în esență, că, în ipoteza prezentată în sesizare, cele două infracțiuni își păstrează autonomia, aflându-se în concurs real, întrucât, pe de o parte, acestea au obiecte juridice diferite, prin infracțiunea de pericol prevăzută de art. 322 din Codul penal urmărindu-se protejarea relațiilor sociale referitoare la încrederea publică în valoarea probantă a înscrisurilor sub semnătură privată, iar prin infracțiunea de rezultat prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 - protejarea relațiilor sociale referitoare la buna desfășurare a activităților ce vizează obținerea de fonduri din bugetul Uniunii Europene.

Pe de altă parte, s-a arătat că, deși infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 reprezintă atât o specie a infracțiunii de înșelăciune, cât și a celei de uz de fals, particularizate prin scopul urmărit de făptuitor - obținerea pe nedrept de fonduri din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei, în conținutul constitutiv al acesteia nu se regăsește, în totalitate, conținutul constitutiv al infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată prevăzute de art. 322 din Codul penal, respectiv activitatea de falsificare a înscrisului sub semnătură privată prin vreuna dintre modalitățile prevăzute de art. 320 sau 321 din Codul penal.

Ca urmare, câtă vreme absorbția nu are caracter necesar, infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 putându-se săvârși și de către o altă persoană decât cea care a avut o participație penală (în oricare dintre formele sale: autorat, instigare, complicitate) la săvârșirea infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată, în situația în care una și aceeași persoană falsifică înscrisul sub semnătură privată pe care ulterior îl folosește, iar fapta are ca rezultat obținerea pe nedrept de fonduri din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei, cele două infracțiuni analizate își păstrează autonomia, fiind incidente dispozițiile art. 38 din Codul penal referitoare la concursul de infracțiuni. În această ipoteză, activitatea de întocmire în fals a înscrisurilor sub semnătură privată folosite în cadrul procedurii vizând obținerea de fonduri ale Uniunii Europene reprezintă infracțiunea mijloc, iar fapta prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 - infracțiunea scop.

Fără a comunica o opinie expresă asupra problemei de drept supuse dezlegării, Curtea de Apel Cluj, Tribunalul Cluj, Tribunalul Maramureș, Tribunalul Călărași și Tribunalul Timiș au transmis instanței supreme jurisprudență, majoritară, în sensul opiniei vizând existența unui concurs de infracțiuni.

Răspunsurile Curții de Apel Târgu Mureș, Tribunalului Tulcea și judecătoriilor: Luduș, Timișoara, Deta, Sânnicolau Mare, Făget, Reșița, Caransebeș, Oravița, Moldova Nouă, Constanța, Mangalia, Medgidia, Hârșova, Tulcea, Babadag, Măcin, Lugoj, Bistrița-Năsăud, Beclean, Vișeu de Sus, Dragomirești, Târgu Lăpuș, Sighetu Marmăției și Oravița cuprind doar mențiunea neidentificării, în jurisprudența acestora ori, după caz, a instanțelor din circumscripție, a unor hotărâri relevante pentru problema de drept ce face obiectul sesizării.

V. Opinia specialiștilor consultați

În conformitate cu dispozițiile art. 476 alin. (10) raportat la art. 473 alin. (5) din Codul de procedură penală, a fost solicitată specialiștilor în drept penal opinia asupra chestiunii de drept supuse dezlegării.

Centrul de Cercetări în Științe Penale al Facultății de Drept din cadrul Universității de Vest Timișoara, prin director conferențiar universitar doctor Flaviu Ciopec, a opinat, prioritar, în sensul inadmisibilității sesizării, notând în acest sens că obiectul acesteia nu constituie o veritabilă

chestiune de drept, întrucât nu ridică o problemă reală de interpretare a textelor de lege incidente, care să fie de natură a naște o îndoială rezonabilă asupra conținutului acestora.

Pe fondul sesizării, s-a opinat în sensul că nu poate opera absorbția infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată, prevăzută de art. 322 din Codul penal, în infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, întrucât obiectul juridic special, precum și elementele materiale ale celor două infracțiuni sunt diferite.

În acest sens s-a arătat că, în timp ce obiectul juridic al infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată este reprezentat de relațiile sociale privind încrederea care trebuie să existe în înscrisurile sub semnătură privată producătoare de consecințe juridice, obiectul juridic al infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 vizează relațiile sociale referitoare la încrederea publică în folosirea sau prezentarea de documente necesare obținerii de fonduri din bugetul general al Uniunii Europene (conform Deciziei Curții Constituționale nr. 869 din 23 iunie 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 639 din 7 septembrie 2011).

S-a mai arătat că elementul material al infracțiunii prevăzute de art. 322 din Codul penal este reprezentat de acțiunea de falsificare a înscrisului sub semnătură privată, urmată de folosirea respectivului înscris, de către autorul faptei, sau de acțiunea de încredințare a acestuia unei alte persoane, spre folosire. Ca urmare, astfel cum s-a arătat în literatura de specialitate (Valerian Cioclei, Anda Roxana Trandafir, Cristina Rotaru, "Drept penal. Partea specială II", Editura C. H. Beck, București, 2016, p. 376), infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată se consumă la momentul când înscrisul falsificat este folosit de autor sau este încredințat unei alte persoane spre folosire și se produce urmarea imediată.

Pe de altă parte, elementul material al infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 constă în acțiunea de folosire sau de prezentare cu rea-credință de înscrisuri false.

Totodată, s-a susținut că infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 nu este o infracțiune complexă, care absoarbe falsul în înscrisuri sub semnătură privată prevăzută de art. 322 din Codul penal, nefiind îndeplinită condiția ca absorbția să opereze cu privire la întregul conținut legal al infracțiunii absorbite, statuată doctrinar (Florin Streteanu, Daniel Nițu, "Drept penal. Partea generală", vol. II, Editura Universul Juridic, București, 2018, p. 63). Altfel spus, în ipoteza ce face obiectul sesizării nu operează absorbția, întrucât acțiunea de falsificare, ce constituie elementul material principal al infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată, nu se regăsește printre modalitățile normative ale elementului material al infracțiunii absorbante.

În plus, nu este îndeplinită nici condiția ca absorbția să aibă un caracter necesar, întrucât infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 poate fi săvârșită și în lipsa comiterii acțiunii de falsificare a unui înscris, care constituie elementul material principal al infracțiunii prevăzute de art. 322 din Codul penal. Practic, dacă în ipoteza de referință s-ar reține numai infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, s-ar ajunge în situația în care acțiunea de falsificare propriu-zisă a înscrisului folosit ar rămâne nesancționată.

În final, făcându-se trimitere la considerentele cuprinse în paragrafele 39-40 din Decizia nr. 4 din 4 aprilie 2016 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 418 din 2 iunie 2016), s-a concluzionat că, în ipoteza în care autorul acțiunii de falsificare a înscrisului sub semnătură privată folosește ulterior înscrisul, cu rezultatul obținerii pe nedrept de fonduri din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta sau în numele ei, se va reține un concurs real între infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată prevăzută de art. 322 din Codul penal și infracțiunea prevăzută de art. 181 alin. (1) din Legea nr. 78/2000.

Catedra de Drept Penal din cadrul Facultății de Drept a Universității "Nicolae Titulescu" din București, prin conferențiar universitar doctor Bogdan Micu, a opinat că infracțiunea prevăzută de art. 18¹ din Legea nr. 78/2000, comisă în modalitatea alternativă a folosirii sau prezentării cu rea-

credință de documente false, în condițiile în care documentele respective sunt înscrisuri sub semnătură privată, este o infracțiune complexă, ce absoarbe în conținutul său infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată, atunci când aceasta este săvârșită (în forma autoratului sau a instigării) de aceeași persoană care folosește aceste înscrisuri și obține ulterior, pe nedrept, fonduri din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei.

În argumentare s-a arătat că folosirea unui înscris sub semnătură privată de către cel care l-a falsificat ori de către participanții la fapta de falsificare nu intră în concurs cu falsul în înscrisuri sub semnătură privată, deoarece uzul de fals este absorbit în infracțiunea prevăzută de art. 322 din Codul penal.

S-a mai arătat că infracțiunea prevăzută de art. 18¹ din Legea nr. 78/2000 are un caracter complex, care este pus în lumină și de împrejurarea că limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege (între 2 și 7 ani închisoare) sunt mai ridicate, comparativ cu cele corespunzătoare infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată (de la 6 luni la 3 ani închisoare sau amendă, respectiv de la 3 luni la 2 ani închisoare sau amendă).

În final, s-a notat că, astfel cum s-a statuat jurisprudențial și în cazul altor infracțiuni care au latură obiectivă similară, infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 este o variantă specială agravată a infracțiunilor de fals în înscrisuri sub semnătură privată și uz de fals, prevăzută într-o normă penală cuprinsă într-o lege specială, sens în care s-a făcut trimitere la considerentele Deciziei nr. 21 din 6 noiembrie 2017 pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție -

Completul competent să judece recursul în interesul legii (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1024 din 27 decembrie 2017).

Departamentul de Drept penal al Facultății de Drept din cadrul Universității București, prin profesor universitar doctor Valerian Cioclei, a opinat că, în ipoteza descrisă în sesizare, se va reține doar infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, iar nu și infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată prevăzută de art. 322 din Codul penal.

În argumentare s-a arătat, în esență, că problema de drept ce face obiectul sesizării și care a generat practică neunitară a primit o soluție clară și convingătoare în doctrină, în articolul "Practică judiciară neunitară. Concursul dintre infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată și infracțiunea împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene prevăzută de art. 18¹ din Legea nr. 78/2000" (Georgiana Tudor, Curierul Judiciar nr. 11/2017, p. 615-616), în care s-au reținut următoarele:

"(...)

Folosirea înscrisului falsificat de autorul falsului sau încredințarea de către acesta altei persoane în același scop constituie o cerință esențială atașată elementului material al laturii obiective a infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată.

Întrucât, în cazul făptuitorului falsului, infracțiunea se consumă doar în momentul în care folosește sau încredințează înscrisul altei persoane spre a fi folosit, uzul de fals este absorbit în infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată. Infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată - în modalitatea folosirii înscrisului falsificat de către autorul falsului - o absoarbe pe cea de uz de fals, și nu invers, iar acțiunea de falsificare incriminată în art. 322 din Codul penal nu intră în conținutul infracțiunii prevăzute de art. 18¹ din Legea nr. 78/2000, ca element constitutiv sau ca element circumstanțial agravant, pentru a fi în prezența unei infracțiuni complexe, în sensul dispozițiilor art. 35 alin. (2) din Codul penal.

Cu toate acestea, reținerea în concurs a infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 (ca infracțiune scop) și a infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată (ca infracțiune mijloc) echivalează cu sancționarea unei persoane de două ori pentru comiterea, în esență, a aceleiași fapte: folosirea înscrisului falsificat de autorul falsului.

Relațiile sociale referitoare la încrederea publică în autenticitatea, veridicitatea, exactitatea sau caracterul complet ale documentelor ori declarațiilor folosite sau prezentate în vederea obținerii de fonduri din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei constituie obiectul juridic și al infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 (chiar dacă adiçant/secundar). În plus, simpla acțiune de falsificare a unui înscris sub semnătură privată (fără folosirea sau încredințarea acestuia spre folosire) nu este sancționată de legea penală.

Pe de altă parte, deși aparent norma de la art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 incriminează uzul de fals (sancționând "folosirea sau prezentarea cu rea-credință de documente ori declarații false. . ."), Înalta Curte de Casație și Justiție a statuat, cu titlu obligatoriu, în interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, că "din modul de incriminare a faptei de obținere pe nedrept de fonduri europene rezultă că această faptă penală reprezintă o formă atipică a infracțiunii de înșelăciune" (Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii, Decizia nr. 4 din 4 aprilie 2016). Or, în cazul infracțiunii de înșelăciune săvârșite prin folosirea de mijloace frauduloase (de pildă, prin folosirea de înscrisuri falsificate), la art. 244 alin. (2) din Codul penal se prevede expres că "dacă mijlocul fraudulos constituie prin el însuși o infracțiune, se aplică regulile privind concursul de infracțiuni".

Faptul că art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 nu conține o dispoziție asemănătoare reprezintă un argument în plus în sensul reținerii doar a infracțiunii din legea specială, care o absoarbe pe cea prevăzută de art. 322 alin. (1) din Codul penal, și nu a concursului de infracțiuni (...)

S-a mai arătat că, în afara considerentelor deja expuse, soluția prezentată de autoarea citată este susținută și de argumentul de ordin principial vizând cutuma legislativă și modul în care aceasta s-a reflectat în jurisprudență de-a lungul anilor.

În acest sens s-a arătat că este de notorietate faptul că, fiind nevoit să adapteze legislația penală națională în funcție de diferite convenții sau tratate internaționale la care a aderat România, în multe cazuri, legiuitorul român a făcut o transpunere efectivă (o copiere) a normelor externe, chiar dacă acestea se suprapuneau (total sau parțial) normelor deja existente în dreptul intern. În toate situațiile de acest gen incriminarea internă a fost considerată normă generală, iar incriminarea "importată" a fost considerată normă specială, aplicându-se în practică, după caz, una dintre ele, iar nu ambele, pentru a se evita aplicarea unei duble sancțiuni pentru aceeași faptă.

Așa s-a întâmplat și în cazul infracțiunii prevăzute de art. 18¹ din Legea nr. 78/2000, care a preluat, la vremea respectivă, primele două variante de fraudă în materie de cheltuieli prevăzute de art. 1 lit. a) din Convenția privind protejarea intereselor financiare ale Comunităților europene din 26 iulie 1995. Textul a fost preluat cu fidelitate pentru a fi în conformitate cu textul convenției, dar această fidelitate a generat și riscul unor suprapuneri peste incriminări interne, care au ieșit la iveală în practică, situații în care s-a mers pe aceeași soluție a sancțiunii unice.

Este atât cazul infracțiunii de înșelăciune, în raport cu care instanța supremă a admis, prin recursul în interesul legii amintit mai sus, teza conform căreia aceasta nu poate fi reținută în concurs cu norma specială (art. 18¹ din Legea nr. 78/2000), cât și al infracțiunilor de uz de fals și fals în declarații, față de care doctrina și jurisprudența au admis necondiționat teza absorbției în infracțiunea prevăzută de legea specială. Or, din identitate de raționamente, aceeași soluție trebuie adoptată și cu privire la falsul în înscrisuri sub semnătură privată.

VI. Punctul de vedere exprimat de Direcția legislație, studii, documentare și informatică juridică din cadrul Înaltei Curți de Casație și Justiție este în sensul că, în cazul infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, săvârșită în modalitatea folosirii sau prezentării cu rea-credință de documente false, constând în înscrisuri sub semnătură privată falsificate de către persoana care le folosește ori le prezintă și obține pe nedrept fonduri europene, există o unică infracțiune, respectiv

cea prevăzută de art. 181 alin. (1) din Legea nr. 78/2000, iar nu un concurs între infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată prevăzută de art. 322 alin. (1) din Codul penal și infracțiunea anterior menționată.

În argumentarea opiniei exprimate s-a arătat, în esență, că modalitatea în care este construită norma de incriminare cuprinsă în art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 (prin referirea explicită la folosirea sau prezentarea de documente false), alături de jurisprudența Curții Constituționale și jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție conduc, cu claritate, la concluzia că infracțiunea de referință absoarbe în conținutul său uzul de fals privind un înscris sub semnătură privată, neexistând un concurs între cele două infracțiuni.

În acest sens s-a făcut trimitere la Decizia Curții Constituționale nr. 869/2011, prin care s-a statuat că dispozițiile art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 nu fac altceva decât să incrimineze uzul de fals comis în scopul circumstanțiat al obținerii de fonduri pe nedrept din bugetul general al Uniunii Europene, precum și la Decizia penală nr. 1.313 din 14 aprilie 2014 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție - Secția penală, în care s-a reținut că infracțiunea de obținere ilegală de fonduri prevăzută în art. 306 din Codul penal - definită ca folosirea ori prezentarea de documente sau date false, inexacte ori incomplete, pentru primirea aprobărilor sau garanțiilor necesare acordării finanțărilor obținute sau garantate din fonduri publice, dacă are ca rezultat obținerea pe nedrept a acestor fonduri - constituie o infracțiune complexă, care absoarbe în conținutul său infracțiunea de uz de fals.

Pe de altă parte, s-a susținut că, raportat la definiția cuprinsă în art. 322 alin. (1) din Codul penal, în ipoteza în care făptuitorul folosește înscrisul falsificat, infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată absoarbe în conținutul său uzul de fals privind un înscris sub semnătură privată, incriminat de art. 323 din Codul penal. În ipoteza în care făptuitorul nu folosește înscrisul falsificat (și nici nu îl încredințează altei persoane spre folosire), falsificarea unui înscris sub semnătură privată, în oricare dintre modurile prevăzute de art. 320 sau 321 din Codul penal, nu constituie infracțiune și nu se include în sfera ilicitului penal.

S-a invocat, de asemenea, modalitatea în care legiuitorul a structurat latura obiectivă a infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 și a infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată, prevăzută de art. 322 alin. (1) din Codul penal, în ipoteza în care uzul (folosirea sau prezentarea) documentelor false (înscrisuri sub semnătură privată) se realizează de către persoana care le-a falsificat, susținându-se că din aceasta se desprind următoarele concluzii:

- uzul (folosirea sau prezentarea) documentelor false constituie elementul material al laturii obiective a infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000;

- uzul (folosirea, inclusiv prezentarea) documentelor false constând în înscrisuri sub semnătură privată constituie o cerință esențială a laturii obiective a infracțiunii prevăzute de art. 322 alin. (1) din Codul penal, în absența căreia acțiunea de falsificare a documentelor nu dobândește relevanță penală;

- există o identitate între acțiunea care constituie elementul material al laturii obiective a infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 și acțiunea care întregește latura obiectivă a infracțiunii prevăzute de art. 322 alin. (1) din Codul penal, în absența căreia acțiunea de falsificare este exclusă din sfera ilicitului penal.

În consecință, s-a notat că în contextul identității sesizate și al inexistenței relevanței penale a acțiunii distincte de falsificare a unui înscris sub semnătură privată - unica acțiune rămasă în afara sferei de incidență a normei de incriminare prevăzute în art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, nu poate fi admisă soluția concursului între infracțiunea prevăzută de art. 322 alin. (1) din Codul penal și infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000. Practic, a admite soluția concursului de infracțiuni înseamnă a admite dubla sancționare a persoanei, în temeiul a două norme de incriminare, pentru o acțiune identică și pentru o acțiune care, singură, nu este inclusă în

sfera ilicitului penal.

O astfel de soluție ar încălca însă principiul ne bis in idem prevăzut în art. 4 din Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, sens în care, relativ la elementul idem, s-a făcut trimitere la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, reflectată în Hotărârea din 10 februarie 2009, pronunțată în Cauza Sergey Zolotukhin împotriva Rusiei, prin care s-a reținut că art. 4 din Protocolul nr. 7 trebuie înțeles ca interzicând urmărirea ori judecarea unei a doua "infracțiuni", în măsura în care aceasta decurge din fapte identice sau din fapte care sunt în mod substanțial aceleași.

Raportând aceste considerente jurisprudențiale la obiectul sesizării, s-a opinat că, în condițiile în care folosirea (inclusiv prezentarea) de documente false (înscrisuri sub semnătură privată) este identică în cazul infracțiunilor prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 și art. 322 alin. (1) din Codul penal, iar falsificarea înscrisurilor sub semnătură privată, în absența folosirii, nu poate fi sancționată în mod distinct în baza art. 322 alin. (1) din Codul penal, faptele pedepsibile sunt în mod substanțial aceleași.

S-a mai arătat că, suplimentar argumentelor derivând din modul în care legiuitorul a structurat latura obiectivă a celor două infracțiuni și având în vedere coliziunea cu principiul ne bis in idem, adoptării soluției privind existența concursului de infracțiuni i se opune și imposibilitatea de a stabili forma concursului de infracțiuni (real sau formal) și, în consecință, incidența art. 38 alin. (1) din Codul penal sau a art. 38 alin. (2) din Codul penal.

În acest sens s-a susținut că ipoteza în care uzul (folosirea sau prezentarea) documentelor false (înscrisuri sub semnătură privată) se realizează de către persoana care le-a falsificat nu se încadrează, în mod clar, nici în tiparul concursului real de infracțiuni și nici în tiparul concursului formal de infracțiuni (acțiunea relevantă penal este unică, iar acțiunea distinctă este nerelevantă penal). Or, este greu de admis în domeniul dreptului penal, guvernat de principiul legalității, că o instanță ar putea reține existența concursului de infracțiuni, cu consecințe semnificative asupra pedepsei, în condițiile în care nu poate determina forma concursului de infracțiuni și în care nu există o concordanță deplină a acuzației penale nici cu dispozițiile art. 38 alin. (1) din Codul penal și nici cu dispozițiile art. 38 alin. (2) din Codul penal.

În final s-a susținut că soluția propusă, a reținerii unei infracțiuni unice [prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000], se reflectă și în Decizia nr. 217/A din 16 iulie 2014 a Secției penale a Înaltei Curți de Casație și Justiție, fiind, deopotrivă, confirmată, într-o situație care prezintă elemente de similitudine cu chestiunea de drept ridicată în speță, prin Decizia nr. 21 din 6 noiembrie 2017, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii.

Totodată, s-a subliniat faptul că, deși argumentele prezentate anterior se referă la autorul infracțiunii, în temeiul dispozițiilor art. 174 din Codul penal, acestea își păstrează valabilitatea și cu privire la participanți.

VII. Punctul de vedere exprimat de Ministerul Public - Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție - Secția judiciară este în sensul că, în ipoteza în care oricare dintre infracțiunile de fals material în înscrisuri oficiale, fals intelectual sau fals în înscrisuri sub semnătură privată este comisă de aceeași persoană care și folosește ori prezintă documentele falsificate, vor fi aplicabile dispozițiile art. 38 alin. (1) teza a II-a din Codul penal, care reglementează concursul real cu conexitate etiologică, infracțiunea de fals fiind comisă pentru săvârșirea infracțiunii de fraudă în materie de cheltuieli din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei.

În argumentarea acestei opinii Ministerul Public a arătat că infracțiunea complexă este acea formă a unității legale de infracțiune caracterizată prin includerea, în conținutul-tip al unei infracțiuni, a conținutului alteia. Pornind de la caracteristica de a absorbi în conținutul său cel puțin o altă

incriminare, doctrina a identificat mai multe condiții de existență a infracțiunii complexe.

O primă condiție vizează caracterul necesar al absorbției, ceea ce înseamnă că infracțiunea complexă nu se poate comite niciodată în lipsa săvârșirii infracțiunii absorbite. În doctrină s-a arătat că necesitatea absorbției nu se analizează în concreto, cu referire la fapta comisă în concret de către inculpat, ci în abstracto, având în vedere infracțiunea respectivă în general, astfel cum aceasta este descrisă în norma de incriminare. Așadar, necesitatea absorbției trebuie să fie consecința modului de incriminare a infracțiunii, iar nu a modalității specifice în care aceasta a fost comisă de către inculpat. Altfel spus, nu este posibilă reținerea în sarcina inculpatului a săvârșirii infracțiunii complexe în cazul în care acesta nu a comis și infracțiunea absorbită.

În cazul infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 această condiție nu se verifică. Modul de incriminare a infracțiunii nu condiționează atragerea răspunderii penale de falsificarea materială, prin alterare sau contrafacere, ori de falsificarea intelectuală a documentelor de către însuși cel care le folosește. Indiferent dacă există ori nu identitate de persoană, cel care, uzând de înscrisul fals, obține pe nedrept fonduri din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei va răspunde pentru infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000.

A doua condiție de existență a infracțiunii complexe o reprezintă caracterul determinat sau determinabil al infracțiunii absorbite, aceasta din urmă impunându-se a fi individualizată fără echivoc de către legiuitor. Modalitatea practică în care se realizează aceasta este fie folosirea în textul de incriminare a infracțiunii complexe a denumirii infracțiunii absorbite - situație în care se afirmă că infracțiunea absorbită are caracter determinat (sfera faptelor susceptibile de integrare în conținutul infracțiunii complexe neputând fi extinsă pe cale de interpretare), fie recurgerea la formulări cu caracter generic, când doar pe cale de interpretare se poate stabili sfera faptelor incluse în conținutul infracțiunii complexe - ipoteză în care infracțiunea absorbită are caracter determinabil. În ambele variante, dacă fapta în concret săvârșită conturează elementul material al infracțiunii absorbite, se va reține infracțiunea complexă.

Ministerul Public a apreciat că nici această condiție nu se verifică în cazul infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, notând, în acest sens, că textul legal folosește sintagma "documente false", fără a distinge după tipul acestora: înscrisuri oficiale sau înscrisuri sub semnătură privată.

Ca urmare, în considerarea raționamentului expus, ar rezulta concluzia că ori de câte ori inculpatul falsifică documentele de care se servește pentru obținerea fondurilor europene, indiferent de tipul înscrisurilor folosite și de calitatea făptuitorului (autor, instigator ori complice), acesta va săvârși infracțiunea din legea specială, concluzie în mod evident nevalidă. Aceasta deoarece, câtă vreme falsul material în înscrisuri oficiale ori falsul intelectual este mijlocul de care se servește inculpatul în vederea obținerii de fonduri europene, în ipoteza în care aceeași persoană este și autorul falsului, ea va răspunde pentru un concurs cu conexitate etiologică între infracțiunile de fals și cea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000.

Toate infracțiunile de fals, prin natura lor, aduc atingere încrederii pe care membrii societății trebuie să și-o acorde reciproc în relațiile dintre ei. În cazul tuturor infracțiunilor de fals, obiectul juridic generic îl reprezintă valoarea socială pe care legea penală o apără: încrederea publică în lucrurile care au legal însușirea de a face probă (monede, titluri, instrumente de autentificat, înscrisuri etc.). Or, simpla natură diferită a înscrisului folosit pentru obținerea de fonduri europene, de a fi unul sub semnătură privată, nu îl face mai puțin apt a leza aceleași valori sociale, câtă vreme obiectul juridic special al infracțiunii de obținere pe nedrept de fonduri europene, respectiv ocrotirea relațiilor sociale privitoare la corecta accesare a fondurilor comunitare, este în egală măsură lezat, indiferent de tipul de înscris fals folosit.

S-a mai arătat că ultima dintre condițiile cerute pentru existența infracțiunii complexe este diferența de pericol social dintre fapta absorbantă și fapta absorbită, fiind evident că infracțiunea

care absoarbe o altă faptă trebuie să fie caracterizată de un pericol social legal mai ridicat decât al faptei absorbite. Pericolul social legal se reflectă în sancțiunea prevăzută de lege, astfel că verificarea acestei din urmă condiții se face prin compararea limitelor de pedeapsă prevăzute pentru cele două infracțiuni.

Or, deși această din urmă condiție este singura care se verifică în cazul infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, ea nu este suficientă pentru reținerea infracțiunii complexe.

Distinct de condițiile anterior prezentate, s-a mai arătat că, fiind o unitate infracțională, între acțiunile incluse în structura unei infracțiuni complexe trebuie să existe o legătură specială dată de locul, timpul și modul în care ele au fost comise ori de o conexitate etiologică sau consecvențională. Deopotrivă, fiind vorba de o infracțiune unică, trebuie să existe și unitate de subiect activ.

În consecință, nu este complexă infracțiunea în care "fapta care absoarbe" poate fi reținută în sarcina făptuitorului și în lipsa comiterii de către aceeași persoană a "faptei absorbite", cea din urmă putând fi săvârșită și de o altă persoană, fără ca o atare împrejurare să se repercuteze asupra situației juridice a primului făptuitor. Or, în cazul infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, cel care se folosește de înscrisul sub semnătură privată falsificat va răspunde întotdeauna pentru această infracțiune, indiferent dacă este sau nu și autorul falsului.

Pe de altă parte, atunci când o altă persoană a falsificat înscrisul sub semnătură privată, ea va răspunde penal pentru infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată, întrucât este îndeplinită condiția de a fi încredințat înscrisul fals altei persoane spre folosire, în vederea producerii unei consecințe juridice. În schimb, contrar logicii juridice, dacă s-ar primi teza absorbției, când îl falsifică însuși cel care îl folosește pentru obținerea de fonduri europene, autorul falsului nu răspunde decât pentru uz, adică pentru ceea ce ar răspunde și dacă nu ar fi autorul falsului.

S-a mai arătat că existența unei legături obiective între acțiunile care compun infracțiunea complexă nu este prin ea însăși suficientă pentru a distinge între unitatea legală de infracțiune, reprezentată de infracțiunea complexă, și pluralitatea de infracțiuni, reprezentată de concursul cu conexitate etiologică. De esența conexității etiologice este faptul că atât rezoluția privind comiterea infracțiunii scop, cât și cea privind săvârșirea infracțiunii mijloc iau naștere anterior comiterii infracțiunii mijloc. Pentru existența conexității etiologice nu este relevantă juridic ordinea în care iau naștere cele două rezoluții, ci doar împrejurarea că hotărârea privind comiterea infracțiunii scop este anterioară începerii executării acțiunii mijloc. Pentru aceste argumente, valabile atât în cazul infracțiunii complexe, cât și al concursului de infracțiuni cu conexitate etiologică, existența acestui tip de relație între infracțiunile comise nu poate servi drept criteriu de distincție între cele două.

În schimb, atunci când în abstracto comiterea infracțiunii mijloc este indispensabilă pentru săvârșirea infracțiunii scop, adică "infracțiunea mijloc" face parte din conținutul legal al "infracțiunii scop", nu se mai poate vorbi de existența unui concurs de infracțiuni, ci de o infracțiune complexă.

Când însă comiterea infracțiunii mijloc a fost doar în mod ocazional necesară, într-un caz concret, pentru săvârșirea infracțiunii scop, va exista un concurs cu conexitate etiologică. În acest din urmă caz nu se poate invoca dubla sancționare a infractorului pentru infracțiunea mijloc, o dată ca faptă de sine stătătoare, iar a doua oară, ca element constitutiv al conținutului legal al infracțiunii scop, o atare situație regăsindu-se, relativ frecvent, în ipotezele de concurs de infracțiuni complexe (de exemplu, concursul dintre tâlhărie și ultraj, atunci când violența exercitată în scopul păstrării bunului sustras este îndreptată împotriva unui polițist).

În doctrină s-a distins între concursul dintre două calificări, între care una constituie element sau circumstanță a celeilalte. O astfel de situație, care este incidentă atunci când norma de incriminare a faptei complexe și norma incriminatoare a infracțiunii absorbite par a avea deopotrivă aplicabilitate în speță, se rezolvă prin identificarea existenței ori inexistenței raportului de absorbție.

Astfel, atunci când există un astfel de raport, se va aplica doar norma absorbantă [de exemplu, în cazul pătrunderii fără drept în locuința unei persoane pentru a se sustrage bunuri se va reține doar infracțiunea de furt calificat comis prin violare de domiciliu, prevăzută de art. 229 alin. (2) lit. b) din Codul penal, nu și infracțiunea distinctă de violare de domiciliu, prevăzută de art. 224 din același cod]. Tot astfel, nu vor putea fi reținute în concurs infracțiunile de fals în înscrisuri sub semnătură privată, prevăzută de art. 322 din Codul penal, și uz de fals, prevăzută de art. 323 din același cod, întrucât folosirea înscrisului falsificat este o condiție pentru existența infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată. Infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată, prevăzută de art. 322 din Codul penal, îndeplinește condiția de a fi o infracțiune complexă, unitatea legală fiind rezultatul voinței legiuitorului care a impus, pentru a căpăta relevanță penală, ca acțiunea de falsificare să fie urmată de cea de folosire a înscrisului falsificat sau de încredințare a acestuia unei alte persoane pentru a-l folosi. Altfel spus, falsificarea înscrisului sub semnătură privată, infracțiunea mijloc, trebuie să aibă ca scop folosirea lui de către autor sau de către o altă persoană, în această din urmă ipoteză, cu condiția ca acesteia să îi fi fost încredințat înscrisul falsificat de către însuși autorul falsului. Așadar, acțiunea de falsificare, mai gravă, o absoarbe pe aceea mai ușoară, de folosire a înscrisului falsificat, adică de uz de fals, altminteri faptă incriminată distinct. Or, dacă s-ar accepta că infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 este o formă particulară a infracțiunii de uz de fals, comisă în scopul circumstanțiat al obținerii de fonduri pe nedrept din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei, astfel cum se reține în Decizia Curții Constituționale nr. 552 din 22 aprilie 2008 (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 434 din 10 iunie 2008), ar trebui admis și că aceasta este absorbită în falsul în înscrisuri sub semnătură privată, așa cum o impune aplicarea art. 322 din Codul penal, și că, deopotrivă, este absorbantă a infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată, concluzie impusă de calificarea sa ca infracțiune complexă.

VIII. Examenul jurisprudenței în materie

1. Jurisprudența națională relevantă

În materialul transmis de curțile de apel a fost identificat un număr redus de hotărâri judecătorești în care problema de drept concret ridicată în speță să fi fost examinată explicit, în majoritatea hotărârilor atașate instanțele pronunțându-se în limitele factuale și juridice stabilite prin actul de sesizare.

Hotărârile de interes pentru problema de drept supusă dezlegării în prezenta cauză sunt următoarele:

- Decizia penală nr. 1.646 din 11 noiembrie 2016 a Curții de Apel Craiova - Secția penală și pentru cauze cu minori și Sentința penală nr. 7 din 12 ianuarie 2017 a Tribunalului Olt - Secția penală, în care s-a consacrat opinia vizând reținerea, în ipoteza vizată de sesizare, doar a infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, cu argumentarea comună că infracțiunea prevăzută de art. 290 din Codul penal din 1969 intră în conținutul constitutiv al infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, pentru că falsul în înscrisuri sub semnătură privată, ca infracțiune de sine stătătoare, se consumă în momentul folosirii înscrisului falsificat, iar nu în momentul falsificării, cum este cazul falsului material în înscrisuri oficiale sau al falsului intelectual.

Prin urmare, câtă vreme această infracțiune se consumă în momentul folosirii înscrisului falsificat, iar folosirea unui înscris fals este o acțiune care intră în latura obiectivă a infracțiunii prevăzute de art. 18¹ din Legea nr. 78/2000, cele două infracțiuni nu pot fi reținute în concurs, întrucât s-ar ajunge la o dublă sancționare a inculpatului pentru aceeași faptă.

- Decizia penală nr. 629/A din 30 mai 2018 a Curții de Apel Timișoara - Secția penală și Decizia penală nr. 708/P din 13 iunie 2016 a Curții de Apel Constanța - Secția penală și pentru cauze penale cu minori și de familie, în care s-a consacrat soluția concursului de infracțiuni.

În argumentare, în considerentele celei dintâi hotărâri s-a reținut, în esență, că, dată fiind definiția

infracțiunii complexe și condițiile de existență a acesteia, infracțiunea prevăzută de art. 18¹ din Legea nr. 78/2000 nu absoarbe falsul în înscrisuri sub semnătură privată incriminat de art. 290 din Codul penal din 1969 (art. 322 din Codul penal).

În cea de-a doua hotărâre s-a apreciat că infracțiunea prevăzută de art. 18¹ din Legea nr. 78/2000 nu absoarbe infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată întrucât norma specială de incriminare nu acoperă decât folosirea sau prezentarea de documente ori declarații false, inexacte sau incomplete, având drept rezultat obținerea pe nedrept de fonduri din bugetul consolidat al Comunităților Europene sau din bugetele administrate de acestea ori în numele lor, nu și falsificarea propriu-zisă a acestor documente ori declarații.

Prin urmare, de vreme ce infracțiunea prevăzută de art. 18¹ din Legea nr. 78/2000 se poate comite și prin simpla folosire sau prezentare de documente ori declarații inexacte sau incomplete, nu se poate susține că o altă infracțiune, ce stă la baza infracțiunii scop și care constituie chiar mijlocul fraudulos în realizarea scopului respectiv, își poate pierde autonomia, doar pentru că, în cazul falsului în înscrisuri sub semnătură privată, existența faptei este condiționată de folosirea efectivă a înscrisului.

Această absorbție ar exista numai atunci când faptele s-ar suprapune sub aspectul conținutului obiectiv ori atunci când una dintre fapte nu s-ar putea săvârși fără a doua, absorbind-o în chip natural. Or, în situația analizată, scopul pe care făptuitorul îl urmărește, grefat pe obținerea frauduloasă a unor fonduri europene, se poate realiza și altfel decât prin fals, această ultimă infracțiune păstrându-și autonomia atunci când autorul faptei nu se limitează la simpla folosire a înscrisului, ci îl și falsifică în prealabil.

2. Jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție

2.1. Din perspectiva deciziilor obligatorii, menite să asigure unificarea practicii judiciare, nu au fost identificate hotărâri direct relevante în problema de drept analizată.

Cu toate acestea, problematica naturii juridice a infracțiunii prevăzute de art. 18¹ din Legea nr. 78/2000 a fost examinată anterior în cadrul mecanismelor de unificare a practicii judiciare, soluțiile astfel dispuse fiind, în mod tangențial, pertinente și pentru dezlegarea problemei de drept ce face obiectul prezentei sesizări.

Astfel, prin Decizia nr. 4 din 4 aprilie 2016, Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii s-a pronunțat asupra interpretării și aplicării unitare a dispozițiilor art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 și art. 215 alin. 1, 2 și 3 din Codul penal din 1969, respectiv art. 244 alin. (1) și (2) și art. 306 din Codul penal, stabilind că: "Fapta de a folosi, în cadrul autorității contractante, printr-o acțiune a autorului, documente ori declarații inexacte, ce a avut ca rezultat obținerea, pe nedrept, de fonduri din bugetul Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei, precum și de fonduri din bugetul național întrunește elementele constitutive ale infracțiunii unice prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 privind prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, indiferent dacă legea penală mai favorabilă este legea veche sau legea nouă."

În considerentele acestei decizii s-a reținut că "() ceea ce urmărește inculpatul este ca, prin folosirea sau prezentarea de documente ori declarații false, inexacte sau incomplete, să obțină pe nedrept fonduri din bugetul general al Comunităților Europene sau din bugetele administrate de acestea ori în numele lor", obiectul juridic special al infracțiunii de obținere pe nedrept de fonduri europene constituindu-l, așadar, "ocrotirea relațiilor sociale privitoare la corecta accesare a fondurilor comunitare".

Instanța supremă a subliniat, de asemenea, că "Din perspectiva conținutului său constitutiv, infracțiunea prevăzută de art. 18¹ din Legea nr. 78/2000 implică, în esență, o inducere în eroare a autorității contractante, prin folosirea unor înscrisuri inexacte sau false, reprezentând, prin urmare, o

formă specială de fraudă regăsită în domeniul accesării fondurilor comunitare, ce nu ar putea fi reținută simultan cu incriminarea generală prevăzută de art. 215 din Codul penal din 1969".

Subsecvent acestei hotărâri, prin Decizia nr. 6 din 26 aprilie 2018 (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 518 din 25 iunie 2018), Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală a respins, ca inadmisibilă, sesizarea formulată de Curtea de Apel Pitești - Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie în Dosarul nr. 3.320/109/2016, prin care se solicita pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea de principiu a problemei de drept: "Dacă infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 este o infracțiune economică de natură a-i fi aplicabile dispozițiile art. 74¹ din Codul penal din 1969".

În considerentele acestei ultime decizii s-a reținut că, prin Decizia nr. 4/2016, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție în recurs în interesul legii, "s-a stabilit natura juridică a infracțiunii prevăzute de art. 18¹ din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție", dându-se o dezlegare de drept cu privire la natura acestei infracțiuni.

2.2. În ceea ce privește deciziile de speță, documentarea prealabilă întocmirii prezentului raport nu a permis identificarea unor hotărâri judecătorești în care instanța supremă să fi examinat explicit chestiunea de drept ce face obiectul prezentei sesizări.

3. Jurisprudența Curții Constituționale

Relevantă pentru problema de drept analizată este Decizia Curții Constituționale nr. 552 din 22 aprilie 2008 (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 434 din 10 iunie 2008), prin care instanța de contencios constituțional a respins excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 18¹ și art. 18² din Legea nr. 78/2000, reținând, printre altele, că aceste prevederi nu fac altceva "decât să incrimineze uzul de fals comis în scopul circumstanțiat al obținerii de fonduri pe nedrept din bugetul general al Comunităților Europene." Aceste considerente au fost reluate, ulterior, de instanța de contencios constituțional și în Decizia nr. 1.437 din 4 noiembrie 2010 (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 42 din 18 ianuarie 2011), respectiv în Decizia nr. 1.452 din 4 noiembrie 2010 (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 43 din 18 ianuarie 2011).

Totodată, prin Decizia nr. 869 din 23 iunie 2011 (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 639 din 7 septembrie 2011) Curtea Constituțională a constatat, suplimentar, că "reglementarea criticată vizează un obiect juridic special care are în vedere acele relații sociale cu caracter patrimonial în legătură directă cu interesele financiare ale Uniunii Europene (...)"

IX. Jurisprudența relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului

Nu au fost identificate decizii relevante în problema de drept analizată.

X. Dispoziții legale incidente

Codul penal:

Art. 35. - Unitatea infracțiunii continuate și a celei complexe

"(2) Infracțiunea este complexă când în conținutul său intră, ca element constitutiv sau ca element circumstanțial agravant, o acțiune sau o inacțiune care constituie prin ea însăși o faptă prevăzută de legea penală."

Art. 38. - Concursul de infracțiuni

"(1) Există concurs real de infracțiuni când două sau mai multe infracțiuni au fost săvârșite de aceeași persoană, prin acțiuni sau inacțiuni distincte, înainte de a fi condamnată definitiv pentru vreuna din ele. Există concurs real de infracțiuni și atunci când una dintre infracțiuni a fost comisă pentru săvârșirea sau ascunderea altei infracțiuni."

Art. 322 alin. (1) - Falsul în înscrisuri sub semnătură privată

"Falsificarea unui înscris sub semnătură privată prin vreunul dintre modurile prevăzute în art. 320 sau 321, dacă făptuitorul folosește înscrisul falsificat ori îl încredințează altei persoane spre folosire, în vederea producerii unei consecințe juridice, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă."

Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție:

Art. 18¹. - "(1) Folosirea sau prezentarea cu rea-credință de documente ori declarații false, inexacte sau incomplete, dacă fapta are ca rezultat obținerea pe nedrept de fonduri din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei, se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani și interzicerea unor drepturi."

XI. Opinia judecătorului-raportor

Opinia judecătorului-raportor a fost în sensul admiterii sesizării formulate de Curtea de Apel Iași - Secția penală și pentru cauze cu minori în Dosarul nr. 5.916/99/2016 și al stabilirii faptului că folosirea sau prezentarea cu rea-credință de înscrisuri sub semnătură privată falsificate, care a avut ca rezultat obținerea, pe nedrept, de fonduri din bugetul Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei, săvârșită de către aceeași persoană care, în calitate de autor sau participant secundar, a contribuit la comiterea falsului, realizează conținutul infracțiunilor de folosirea sau prezentarea cu rea-credință de documente ori declarații false, inexacte sau incomplete, prevăzută de art. 181 alin. (1) din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție și fals în înscrisuri sub semnătură privată, prevăzută de art. 322 alin. (1) din Codul penal, în concurs real.

În argumentarea acesteia, realizând, prioritar, un examen comparativ al condițiilor de existență a infracțiunii complexe și a concursului real cu conexitate etiologică și evidențiind diferențele dintre conținuturile constitutive ale celor două infracțiuni, natura lor distinctă, precum și valorile sociale eterogene cărora li se aduce atingere prin săvârșirea lor, judecătorul-raportor a reținut, în esență, că infracțiunea de folosire sau prezentare cu rea-credință de documente sau declarații false, inexacte sau incomplete, prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, este o infracțiune complexă formă tip, care absoarbe în conținutul său numai uzul de fals sau, după caz, falsul în declarații, dar nu include, în schimb, în elementul său material, și falsul în înscrisuri, fie ele sub semnătură privată, fie oficiale.

XII. Înalta Curte de Casație și Justiție

Examinând sesizarea formulată de Curtea de Apel Iași - Secția penală și pentru cauze cu minori, raportul întocmit de judecătorul-raportor și chestiunea de drept ce se solicită a se dezlega, reține următoarele:

Cu privire la admisibilitatea sesizării:

În conformitate cu dispozițiile art. 475 din Codul de procedură penală, "Dacă, în cursul judecății, un complet de judecată al Înaltei Curți de Casație și Justiție, al curții de apel sau al tribunalului, investit cu soluționarea cauzei în ultimă instanță, constatând că există o chestiune de drept, de a cărei lămurire depinde soluționarea pe fond a cauzei respective și asupra căreia Înalta Curte de Casație și Justiție nu a statuat printr-o hotărâre prealabilă sau printr-un recurs în interesul legii și nici nu face obiectul unui recurs în interesul legii în curs de soluționare, va putea solicita Înaltei Curți de Casație și Justiție să pronunțe o hotărâre prin care să se dea rezolvare de principiu chestiunii de drept cu care a fost sesizată".

Ca urmare, admisibilitatea sesizării formulate în procedura pronunțării unei hotărâri prealabile este condiționată de îndeplinirea cumulativă a următoarelor cerințe:

- instanța care a formulat întrebarea, din categoria instanțelor anterior enumerate, să fie investită cu soluționarea cauzei în ultimul grad de jurisdicție;

- soluționarea pe fond a cauzei să depindă de lămurirea chestiunii de drept ce face obiectul sesizării;

- problema de drept supusă analizei să nu fi primit o rezolvare anterioară printr-o hotărâre prealabilă sau printr-un recurs în interesul legii și să nu facă obiectul unui asemenea recurs în curs de soluționare.

În speță, sunt îndeplinite toate cerințele cumulative anterior enunțate.

Curtea de Apel Iași este investită, în Dosarul nr. 5.916/99/2016, cu soluționarea apelurilor declarate de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție - Direcția Națională Anticorupție, Serviciul Teritorial Iași și de inculpații L.E. și S.C. T. N. 2005 - S.R.L. Iași împotriva Sentinței penale nr. 924 din data de 7 septembrie 2018, pronunțată de Tribunalul Iași - Secția penală.

Rezolvarea dată chestiunii de drept expusă în încheierea de sesizare este susceptibilă a avea consecințe juridice directe asupra încadrării juridice a faptelor ce fac obiectul judecății și, implicit, asupra modului de soluționare a fondului cauzei.

În fine, din verificările efectuate a rezultat că problema de drept ce face obiectul sesizării nu a primit o rezolvare anterioară printr-o hotărâre prealabilă sau printr-o decizie de recurs în interesul legii și nici nu face obiectul unui asemenea recurs, aflat în curs de soluționare.

În consecință, sesizarea este admisibilă, întrunind condițiile prevăzute de art. 475 din Codul de procedură penală.

Cu privire la fondul chestiunii de drept:

Problema de drept ce face obiectul prezentei sesizări se rezumă, în esență, la a stabili dacă infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, săvârșită în modalitatea folosirii sau prezentării de înscrisuri sub semnătură privată falsificate de către persoana care, în calitate de autor sau participant secundar, a contribuit la săvârșirea falsului și a folosit ulterior respectivele înscrisuri, obținând pe nedrept fonduri din bugetul Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta sau în numele ei, constituie o infracțiune complexă, care absoarbe în conținutul său infracțiunea prevăzută de art. 322 alin. (1) din Codul penal, sau, dimpotrivă, alcătuiește împreună cu aceasta din urmă o pluralitate de infracțiuni sub forma concursului real cu conexitate etiologică.

Așadar, prezenta cauză are ca premisă factuală necesară identitatea dintre persoana care a săvârșit infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 și subiectul activ sau participantul secundar la comiterea infracțiunii prevăzute de art. 322 alin. (1) din Codul penal, orice altă ipoteză excedând limitelor sesizării și, implicit, obiectului prezentei analize.

În aceste coordonate, Înalta Curte reține, sub un prim aspect, că infracțiunea complexă reprezintă forma unității legale de infracțiune prevăzută de art. 35 alin. (2) din Codul penal, în al cărei conținut intră, ca element constitutiv sau ca element circumstanțial agravant, o acțiune sau inacțiune care constituie, prin ea însăși, o faptă prevăzută de legea penală.

Pornind de la definiția legală a infracțiunii complexe, în doctrină și în jurisprudență s-au evidențiat două forme ale acesteia, respectiv:

- infracțiunea complexă forma tip sau propriu-zisă, caracterizată prin aceea că, în conținutul său, fie intră ca element constitutiv, prin absorbție, o acțiune sau inacțiune ce constituie prin ea însăși o altă infracțiune, fie sunt reunite, prin voința legiuitorului, cel puțin două acțiuni proprii tot atâtor infracțiuni distincte;

- infracțiunea complexă ca variantă agravantă, a cărei caracteristică este aceea că numai în conținutul său calificat este absorbită o faptă ce reprezintă conținutul unei alte infracțiuni, nu și în varianta tip a respectivei infracțiuni.

Pentru analiza chestiunii de drept ce face obiectul sesizării prezintă relevanță numai infracțiunea

complexă forma tip, deoarece activitatea de folosire a unor înscrisuri falsificate, dacă are ca rezultat obținerea pe nedrept a unor fonduri europene, include ca element constitutiv o acțiune ce constituie prin ea însăși o altă infracțiune din categoria falsurilor (uz de fals sau fals în declarații) și se circumscrie, prin urmare, acestei forme a unității legale de infracțiune.

Infracțiunea complexă în această variantă are un obiect juridic complex, existând, pe de o parte, o valoare socială principală căreia i se aduce atingere prin fapta ilicită (și în raport cu care infracțiunea este înscrisă într-o anumită categorie de infracțiuni) și o valoare socială secundară, proprie obiectului juridic adiacent al faptei infracționale.

Elementul material al infracțiunii complexe forma tip constă fie în acțiunea sau inacțiunea ce constituie infracțiunea absorbită (atunci când unitatea de infracțiune complexă absoarbe elementul unei infracțiuni distincte), fie în acțiunile specifice infracțiunilor reunite de legiuitor într-o a treia incriminare distinctă (atunci când infracțiunea complexă ia naștere în această ultimă modalitate).

De esența unității legale de infracțiune analizate este faptul că, prin voința legiuitorului și din considerente de politică penală, manifestările variate ale făptuitorului în realitatea obiectivă, realizate în aceeași împrejurare și aflate în conexitate etiologică, atrag răspunderea sa penală pentru o singură infracțiune, deși, în absența unei atari opțiuni legislative, ele s-ar circumscrie conținutului a două infracțiuni, incriminate distinct. Ceea ce justifică o atare formă a răspunderii penale este împrejurarea că între acțiunea mijloc și acțiunea scop săvârșite de aceeași persoană există o strânsă legătură, cea dintâi fiind întotdeauna necesară pentru consumarea celei de-a doua și ambele fiind realizate în aceeași împrejurare sau la un interval foarte scurt de timp.

Această particularitate a unității legale a infracțiunii complexe a fundamentat reținerea, în doctrina de specialitate invocată și în punctul de vedere transmis de Ministerul Public (Florin Streteanu, Daniel Nițu, "Drept penal. Partea generală", vol. I, Universul Juridic, 2014), a caracterului necesar al absorbției, de esența căruia este faptul că infracțiunea complexă nu se poate comite niciodată fără săvârșirea infracțiunii absorbite.

În al doilea rând, notează că pluralitatea de infracțiuni sub forma concursului real cu conexitate etiologică - derivată din legătura de la mijloc la scop existentă între acțiunile sau inacțiunile ce compun pluralitatea - este consacrată normativ în cuprinsul art. 38 alin. (1) teza finală din Codul penal și presupune comiterea a cel puțin două acțiuni sau inacțiuni distincte de către aceeași persoană, una dintre infracțiuni fiind comisă în scopul săvârșirii celei de-a doua.

Spre deosebire de unitatea infracțiunii complexe, în cazul concursului real cu conexitate etiologică, infracțiunea mijloc nu este absolut necesară pentru comiterea infracțiunii scop, cea din urmă putând fi săvârșită și în absența celei dintâi.

Opțiunea făptuitorului de a recurge la mijloace ce constituie prin ele însele infracțiuni este una conjuncturală, grefată pe circumstanțele obiective concrete în care se desfășoară activitatea ilicită. Tocmai de aceea, între acțiunile ce constituie infracțiuni concurente, aflate într-un raport de conexitate etiologică, nu există o relație de dependență, ele intervenind, de regulă, la diferite intervale de timp, iar acțiunea mijloc facilitând conjunctural comiterea infracțiunii scop, fără a fi însă indispensabilă consumării acesteia.

În considerarea acestor argumente teoretice, Înalta Curte notează că infracțiunea de folosire sau prezentare cu rea-credință de documente sau declarații false, inexacte sau incomplete, prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, este o infracțiune complexă formă tip, care absoarbe în conținutul său numai uzul de fals sau, după caz, falsul în declarații, dar nu include, în schimb, în elementul său material, și falsul în înscrisuri, fie ele sub semnătură privată, fie oficiale.

Așa cum s-a statuat prin Decizia nr. 4/2016 a Înaltei Curți de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii, infracțiunea prevăzută de art. 18¹ din Legea nr. 78/2000 reprezintă "o formă specială de fraudă regăsită în domeniul accesării fondurilor comunitare", având ca obiect juridic principal ocrotirea relațiilor sociale privitoare la corecta

accesare a fondurilor comunitare.

Comisă în varianta folosirii sau prezentării de "documente ori declarații false", infracțiunea analizată cunoaște și un obiect juridic secundar, care include relațiile sociale privitoare la încrederea pe care trebuie să o prezinte înscrisurile sau declarațiile producătoare de consecințe juridice.

În schimb, atunci când infracțiunea este săvârșită în varianta folosirii sau prezentării de documente sau declarații inexacte sau incomplete, ea îmbracă forma unei infracțiuni simple.

Indiferent de forma concretă de comitere, elementul material al infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 constă în variantele comise alternative de folosire sau prezentare de documente sau declarații necorespunzătoare adevărului.

Folosirea presupune utilizarea documentului fals, inexact sau incomplet, producerea acestuia ca dovadă a conținutului său, iar prezentarea înseamnă înmânarea, oferirea respectivului înscris.

Din analiza normei de incriminare rezultă că cerințele de tipicitate ale laturii obiective sunt îndeplinite indiferent dacă documentele sau declarațiile folosite sau prezentate sunt falsificate (respectiv înscrisurile au fost supuse unor acțiuni prealabile de contrafacere a scrierii sau subscrierii ori de alterare în orice mod, iar declarațiile sunt necorespunzătoare adevărului), inexacte (adică, fără a fi falsificate, ele nu au fost întocmite corect) sau incomplete (atunci când nu cuprind toate datele și informațiile necesare pentru corecta evaluare a stării de fapt).

Prin urmare, pentru existența infracțiunii este irelevant dacă documentele sau declarațiile folosite sau prezentate sunt false ori doar inexacte sau incomplete, fapta urmând a constitui infracțiunea analizată ori de câte ori acțiunea specifică verbum regens, implicând astfel de documente, a avut rezultatul prevăzut de norma de incriminare, respectiv obținerea pe nedrept de fonduri din bugetul Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta sau în numele ei, bineînțeles, dacă subiectul activ a acționat cu rea-credință.

În raport cu aceste particularități ale laturii obiective a infracțiunii analizate se desprinde concluzia că legiuitorul a considerat că, în abstracto, accesarea de fonduri comunitare prin utilizarea unor documente sau declarații care nu reflectă în mod complet realitatea prezintă un grad de pericol social suficient de ridicat, în sine, pentru a caracteriza fapta ca infracțiune, fără a distinge după cum acele documente sau declarații au fost sau nu falsificate.

De vreme ce activitatea de folosire a unor documente incomplete sau inexacte, dacă a avut ca rezultat obținerea pe nedrept de fonduri comunitare, se circumscrie laturii obiective a infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, în aceleași condiții ca și activitatea de folosire a unor înscrisuri false, rezultă că falsificarea respectivelor înscrisuri nu este de esența infracțiunii analizate, reprezentând numai una din modalitățile normative alternative în care poate fi comis acest tip de fraudă. Prin urmare, între infracțiunea de fals în înscrisuri (indiferent de tipul acestora) și infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 nu există un raport de condiționare, cea dintâi nefiind necesară pentru existența celei de-a doua, care poate fi comisă și în absența falsului.

Rezultă astfel că în raportul dintre falsul în înscrisuri sub semnătură privată și fraudă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii Europene nu se identifică una dintre cerințele unității legale a infracțiunii complexe, și anume caracterul necesar al absorbției falsului pentru existența infracțiunii de fraudă în domeniul accesării fondurilor comunitare.

Concluzia este aceeași indiferent de caracterul - oficial sau sub semnătură privată - al înscrisurilor false, de vreme ce, incriminând acest tip de fraudă, legiuitorul nu a distins în funcție de un atare element.

Împrejurarea că, potrivit art. 322 din Codul penal, infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată absoarbe uzul de fals (în cazul în care autorul falsului folosește înscrisul) nu este de natură a conduce la concluzia că, atunci când folosirea înscrisului contrafăcut se realizează în circumstanțele

prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000, de chiar participantul la acțiunea anterioară de fals, infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată ar absorbi fraudă în materia fondurilor comunitare. Incriminarea regăsită în cuprinsul Legii nr. 78/2000 are caracter special în raport cu uzul de fals regăsit în codificarea penală și vizează, în principal, o formă de fraudă care aduce atingere unor interese financiare, numai în secundar caracterizându-se ca un uz de fals circumstanțiat prin scop.

Deopotrivă, nu se poate admite concluzia că infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 ar absorbi falsul în înscrisuri sub semnătură privată numai pentru că, în conținutul tipic al ambelor infracțiuni, ar intra ca element constitutiv acțiunea de folosire.

Elementul material al fraudei în materie de cheltuieli din bugetul Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta sau în numele ei (folosirea sau prezentarea) este distinct de elementul material al infracțiunii prevăzute de art. 322 din Codul penal (falsificarea urmată de folosire sau încredințarea spre folosire), cel din urmă nefiind absorbit integral de cel dintâi. Pe de o parte, acțiunea de falsificare a înscrisului sub semnătură privată prin contrafacere sau alterare este premergătoare și exterioară acțiunii de folosire ce constituie elementul material al fraudei, iar, pe de altă parte, simpla folosire a înscrisului falsificat (deși suficientă pentru consumarea falsului), este nesusceptibilă să conducă, prin ea însăși, la consumarea fraudei, fiind necesar ca aceasta să aibă și un anumit rezultat, respectiv obținerea pe nedrept de fonduri europene.

A admite ipoteza unei unități legale de infracțiune complexă, atunci când folosirea documentului fals se realizează chiar de către persoana care a procedat anterior la falsificarea acestuia, înseamnă a plasa în afara ilicitului penal activitatea de contrafacere, asimilându-se nejustificat situația celui care obține pe nedrept fonduri comunitare prin folosirea unor înscrisuri falsificate cu situația celui care recurge, în scopul menționat, doar la folosirea unor documente sau declarații inexacte sau incomplete.

Totodată, valorificarea unei atari ipoteze înseamnă a ignora diferențele dintre conținuturile constitutive ale celor două infracțiuni analizate (niciunul dintre acestea nefiind limitat la acțiunea de folosire), natura lor distinctă (infracțiune de pericol, în cazul falsului, și de rezultat, în ceea ce privește fraudă), precum și valorile sociale eterogene cărora li se aduce atingere prin săvârșirea acestora.

Antrenarea răspunderii penale a participantului la infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată care, ulterior, folosește documentul în condițiile prevăzute de art. 18¹ din Legea nr. 78/2000, pentru o pluralitate sub forma concursului de infracțiuni, nu generează o dublă sancționare pentru aceeași faptă. Așa cum s-a argumentat în precedent, nu există o suprapunere completă între conținuturile normative ale infracțiunilor analizate, iar diversitatea categoriilor de valori sociale lezate prin cele două fapte ilicite justifică sancționarea făptuitorului pentru întreaga sa activitate infracțională. O atare situație nu are caracter singular, ea regăsindu-se, de altfel, așa cum s-a arătat în doctrină (Florin Streteanu, Daniel Nițu, "Drept penal. Partea generală", vol. I, Editura Universul Juridic, 2014) și în cazul altor infracțiuni complexe concurente (cum este cazul concursului dintre tâlhărie și ultraj, atunci când violența exercitată în scopul păstrării bunului sustras este îndreptată împotriva unui polițist).

Din această perspectivă, Înalta Curte constată că problema de drept ce face obiectul prezentei sesizări se diferențiază de cea tranșată prin Decizia nr. 21 din 6 noiembrie 2017, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1.024 din 27 decembrie 2017, prin care s-a statuat asupra interpretării și aplicării unitare a dispozițiilor art. 9 alin. (1) din Legea nr. 241/2005, prin raportare la art. 322 și art. 323 din Codul penal. Decizia obligatorie menționată s-a grefat pe premisa existenței unei similitudini între elementul material al infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată și cel al infracțiunii de evaziune fiscală în forma prevăzută de art. 9 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 241/2005, premisă evident neincidentă în prezenta cauză.

Pentru considerentele mai sus arătate, Înalta Curte va admite sesizarea formulată de Curtea de Apel Iași - Secția penală și pentru cauze cu minori, în Dosarul nr. 5.916/99/2016, și va stabili că folosirea sau prezentarea cu rea-credință de înscrisuri sub semnătură privată falsificate, care a avut ca rezultat obținerea, pe nedrept, de fonduri din bugetul Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei, săvârșită de către aceeași persoană care, în calitate de autor sau participant secundar, a contribuit la comiterea falsului, realizează conținutul infracțiunilor de folosire sau prezentare cu rea-credință de documente ori declarații false, inexacte sau incomplete, prevăzută de art. 181 alin. (1) din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, și fals în înscrisuri sub semnătură privată, prevăzută de art. 322 alin. (1) din Codul penal, în concurs real.

ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE

În numele legii

DECIDE:

Admite sesizarea formulată de Curtea de Apel Iași - Secția penală și pentru cauze cu minori, în Dosarul nr. 5.916/99/2016, prin care se solicită pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea chestiunii de drept: "În cazul infracțiunii prevăzute de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, comisă în modalitatea alternativă a folosirii sau prezentării cu rea-credință de documente false, în condițiile în care documentele respective sunt înscrisuri sub semnătură privată, este o infracțiune complexă, ce absoarbe în conținutul său infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată, atunci când aceasta este săvârșită (în forma autoratului sau a instigării) de aceeași persoană care folosește aceste înscrisuri și obține ulterior, pe nedrept, fonduri din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei sau cele două infracțiuni își păstrează autonomia, existând un concurs real de infracțiuni între infracțiunea de fals în înscrisuri sub semnătură privată și infracțiunea prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție".

Stabilește că folosirea sau prezentarea cu rea-credință de înscrisuri sub semnătură privată falsificate, care a avut ca rezultat obținerea, pe nedrept, de fonduri din bugetul Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei, săvârșită de către aceeași persoană care, în calitate de autor sau participant secundar, a contribuit la comiterea falsului, realizează conținutul infracțiunilor de folosire sau prezentare cu rea-credință de documente ori declarații false, inexacte sau incomplete, prevăzută de art. 18¹ alin. (1) din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, și fals în înscrisuri sub semnătură privată, prevăzută de art. 322 alin. (1) din Codul penal, în concurs real.

Obligatorie de la data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, potrivit art. 477 alin. (3) din Codul de procedură penală.